

Oldřich KORTUS, Sasové v Čechách v letech 1631 a 1632,
295 stran, přílohy

Mgr. Oldřich Kortus se o události spjaté s druhým stavovským odbojem v Čechách a následnou třicetiletou válkou zabývá již delší dobu. Východiskem zájmu mu bylo studium života a osudů některých českých exulantů, kteří odešli do Saska. V souvislosti s touto problematikou se vynořila i otázka opakovaných, většinou však nešťastných, návratů uprchlíků do Čech spolu s vojsky protestantského protihabsburského tábora. Pozornost zaměřil na průběh, okolnosti a důsledky vpádu saské armády roku 1631, na pobyt saského kurfiřta v Praze a následnou likvidaci saské moci v Čechách.

Autor přistoupil k tématu značně zodpovědně, s vědomím absence podrobnější analýzy saské vlády v české historiografii. Využil velké množství pramenů, částečně tištěný, především však archiválií uložených nejen v českých archivech, ale i v Drážďanech a ve Vídni. Práci pojal především jako bohatý faktografický výklad politických, vojenský a částečně i společenských událostí. Práci rozdělil do pěti tematizovaných kapitol.

Úvodní kapitolu tvoří rozbor pramenů a literatury. Mgr. Kortus nejprve popisuje využitelnost jednotlivých studovaných archivních fondů zvláště v Drážďanech a ve vídeňských sbírkách. Snad jen lze poznamenat, že v Bergmannově sbírce nejsou většinou prameny opsány (s. 16), ale maximálně registovány s odkazem na příslušný dokument; jde tudíž o archivní příručku, byť velmi rozsáhlou. Pár slov by si zasloužil i valdštejský archiv, stejně jako edičně zpřístupněná mladoboleslavská kronika. Zabýval se autor alespoň letmo letákovou produkcí (pouze ji zmiňuje)? Další podkapitola je nazvána *Saské tažení ve vědeckých pracích*, čemuž dle mého soudu ale neodpovídá text. Zařazeny sem jsou práce ze 17. (*Theatrum Europeum* !) a 18. stol., které by snad bylo lépe označit jako *staré tisky*. Otázkou též je, zda pojednání o Hallwichově výzkumu a jeho připravované edici na základě badatelově pozůstalosti by spíše nepatřilo do oddílu zabývajících se prameny. Z rozboru ale jasně vysvítá, že saský vpád do Čech byl pro historiky víceméně okrajovou záležitostí, a že jediné pojednání o této události dosud podal jen Antonín Rezek (1889).

Na následujících stránkách se Mgr. Kortus zabývá situací před rozhodnutím saského kurfiřta vydat se vojensky do Čech. Dobře vystihl chování Jana Jiřího, který se dlouho zdráhal vystoupit vůči císaři Ferdinandovi vysloveně nepřátelsky a pobídlo ho k tomuto kroku až vítězství Gustava Adolfa u Breitenfeldu. Za rozhodující v jednání váhavého kurfiřta považuje

nabídku Jana Jiřího z Arnimu odvést na podzim 1631 saské vojsko do Čech. Sám Arnim si takto hájil vlastní pozici. Úvaze o ctění kurfiřtské podřízenosti v rámci říše a tudíž o potenciálním spojenectvím Saska s císařem (s. 58), jsem příliš nerozuměla. Znamená to, že Jan Jiří se cítil podřízen císaři, byť byl katolík a Habsburk, a nechtěl se ocitnout v řadách jeho nepřátel jako Fridrich Falcký (v závěrečném shrnutí je tento postoj kurfiřta charakterizován jako věrnost říšské jednotě). Že se sasko-švédské spojenectví nezamlouvalo katolickým kurfiřtům, není se co divit (s. 58). Rozhodnutí o tažení do Čech bylo podle autora motivováno snahou odvést ze Saska vojsko k přezimování na účet nepřítele, a především obavou z přílišné aktivity exulantů, jak uvádí i starší literatura. Příhodné je autorovo zdůraznění předchozích dohod o zastavení obou Lužic, o něž nechtěl Jan Jiří přijít.

Velmi zajímavé je líčení situace v Praze, jíž v podstatě nikdo z vyšších představitelů země nemínil vážně hájit. Autor popisuje přípravu na obranu města, zprávy, které do něho přicházely o početnosti a stavu saské armády a obsazení Prahy. Dění podrobně sleduje až do zpětného dobytí města 25. května 1632 Albrechtem z Valdštejna. Na tomto místě by možná stálo za úvahu pokusit se o jistý sociologický rozbor stavu jednotlivých vrstev společnosti, jejich proměny, vztah ke konfesi, stejně jako zhodnocení hospodářského stavu města. Stál by za zhodnocení početní stav lidí, kteří se opět přihlásili k protestanství, v poměru ke katolíkům, kteří z přesvědčení či obav již svou konfesi nemínili změnit, stejně jako přijetí exulantů (částečně je obsaženo v šesté kapitole). Opakované líčení strážní způsobených „vyplundrováním“ (výraz až příliš často se opakující by se hodilo občas obměnit synonymy typu zpusťování, vyrabování) by si zamyšlení nad ekonomickou situací města i jednotlivců žádalo, byť třeba jen zkonstatování, že nelze dospět k přesnějším poznatkům. Komentář by si zasloužily i uváděné zprávy o zacházení se zajatými císařskými vojáky apod. Jinak je výklad podáván velmi zevrubně, se smyslem pro dramatičnost a přináší řadu zajímavých podrobností včetně požadavků kurfiřtského dvora vůči Praze. Do budoucna by stálo zato pokusit se rekonstruovat chod a úřadování dvora, včetně vyřizování žádostí navrátilých se exulantů o potvrzení práv na majetek.

Následující kapitola je věnována Chebu a jeho okolí. Proč si autor vybral vedle Prahy Cheb by stálo za širší zdůvodnění. Správně položil důraz na rozdílné chování obyvatel Chebu, z nichž část, zvláště řemeslníci, byli nakloněni luterství a napomohli vstupu Sasů do města. Záslužné bylo autorovo studium v chebském archivu. Vhodné by bylo také srovnání s jinými regiony, z nichž se vzhledem k poloze vůči Sasku nabízelo Žatecko a Litoměřicko, kam se především vraceli exulanti (dílčí studie alespoň pro některá města existují).

V páté kapitole se Mgr. Kortus zabývá podrobným popisem saské armády z hlediska její struktury, hodnostní hierarchie a života. Opřel se o poznatky z celé řady již existujících studií a obohatil je o konkrétní podrobnosti pracně nalezené a pečlivě vybrané ze studovaných pramenů. Zvláště pozoruhodný je dokument (SHStA Dresden) o rozmístění saských vojenských oddílů v Čechách, jejich stavu a vybavení (s. 218-219). Autor záslužně využil též korespondence valdštejnských úředníků, popisujících řádění, často zcela nesmyslné, saských vojáků atd.

Poslední kapitolu Mgr. Kortus věnoval exulantům, kteří se se saskou armádou vydali zpátky do Čech v liché naději, že se dobudou ztracených svobod a majetků. Zdůrazňuje nechuť saského kurfiřta k jejich politickým aktivitám a dotýká se i jejich nelehkého života v exilu. Využívání českých uprchlíků saským velením ke správním úkonům v Čechách chápe jako nutnost z nouze (úřady krajských komisařů).

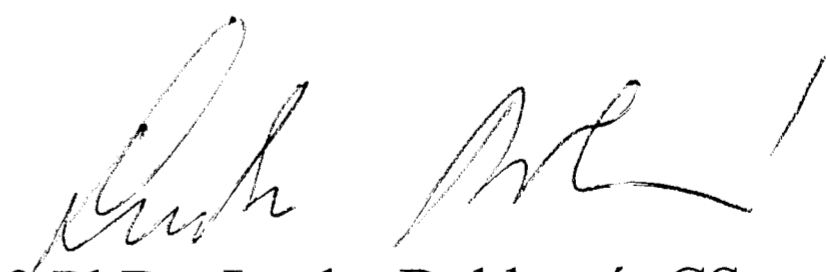
Závěr je koncipován jako shrnutí podle jednotlivých kapitol a stanovení námětů pro další výzkum. Autor konstatuje, že je třeba učinit ještě velmi mnoho, abychom mohli plně saský vpád analyzovat a zhodnotit.

V přílohách je editováno 94 dosud nepublikovaných dokumentů a seznam exulantů, kteří se se saským vojskem vrátili do Čech. Přivítala bych mapu s vyznačením pohybu saského vojska.

Práce je psán velmi kultivovaným jazykem, dobrou češtinou. Z drobných připomínek uvádím, že citáty (někdy velmi dlouhé) by měly být vyznačeny uvozovkami, byť se jedná o překlady; chybné je psaní vévoda Frýdlantský (není důsledné), názvy řádů (servité) se píší s malým počátečním písmenem stejně jako jezuité.

Celkově lze ocenit výběr tématu a autorovu pečlivou práci s prameny, jichž Mgr. Kortus prostudoval velké množství. Předkládanou disertační práci považuji za zdařilou a splňující požadavky na ni kladené, **doporučuji** ji proto k obhajobě.

Praha 31. prosince 2007

prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.